DOI: 10.11649/sm.2421

Slavia Meridionalis 21, 2021
Article No.: 2421

Citation:
Greń, Z. (2021). Przekraczanie granic dialektu – przypadek śląski: Analiza funkcjonalna. *Slavia Meridionalis*, *21*, Article 2421. https://doi.org/10.11649/sm.2421

Zbigniew Greń
Uniwersytet Warszawski
https://orcid.org/0000-0002-2851-2505

Przekraczanie granic dialektu – przypadek śląski. Analiza funkcjonalna

Punktem wyjścia niniejszych rozważań jest fakt, że część użytkowników śląszczyzny[1] czyni starania, aby stała się ona w pełni równoprawnym z innymi kodami etnicznymi standardem językowym. Z jednej strony przejawia się to w warstwie deklaratywnej, twierdzeń wyrażanych przez działaczy zaangażowanych w ten proces (por. Kurcz, 2008), z drugiej zaś znajduje swoją realizację w praktyce językowej dwojakiego rodzaju – w próbach kodyfikacyjnych

[1] Chodzi nam o etnolekt śląski najbliższy typologicznie i genetycznie językowi ogólnopolskiemu, a więc nie o *Schlesisch* ‘dialekt języka niemieckiego’, ani o *lašská nářečí* ‘dialekty północnomorawskie, czasem oznaczane jako slezskomoravská nářečí’ (Balhar, 2017). Analizą objęto cały obszar tzw. historycznego Górnego Śląska, a więc ze Śląskiem Opolskim i Śląskiem Cieszyńskim łącznie z jego czeską częścią. Wynika to z faktu, że procesy tu opisywane przebiegają w śląszczyźnie niezależnie od tego, czy jest uważana za odrębny etnolekt, czy też za dialekt języka polskiego.

This work was supported by the Polish Ministry of Education and Science.
Competing interests: the author is co-editor-in-charge of this issue.
Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences.

i w uzusie. W danym wypadku skupiamy się nie na propozycjach kodyfikacji śląszczyzny (por. Greń, 2007; Jaroszewicz, 2019b; Wyderka, 2018), lecz na tym, jak w praktyce przebiega proces podnoszenia rangi tego kodu.

Za standard językowy (Bugajski, 2006, s. 319), inaczej język ogólny (dialekt kulturalny) określonej grupy etnicznej (Polański, 1995, s. 110) uważany jest taki kod, który jest w pełni (lub maksymalnie) funkcjonalny, pozwala bowiem na komunikację językową we wszelkich możliwych sytuacjach komunikacyjnych współczesnego życia społecznego. Oznacza to, że język taki jest w stanie obsługiwać „komunikacyjnie" wszystkie sfery współczesnego życia człowieka, co przyjmuje się określać terminem poliwalencyjności języka (por. Tambor, 2011). Warunkiem realizacji możliwości języka w tym zakresie jest uzyskanie odpowiednich zdolności do różnicowania komunikatów językowych, a więc i dużej funkcjonalności kodu.

Stąd też próba odpowiedzi na pytanie, czy kod śląski może być uznany za odrębny standard językowy, czy dysponuje wysoką walencyjnością komunikacyjną, winna być poprzedzona analizą możliwości funkcjonalnych kodu[2]. Należałoby więc na początek znaleźć odpowiedź na pytanie, czy w komunikacji w kodzie śląskim możliwa jest realizacja wszystkich funkcji komunikacyjnych przedstawionych w modelu komunikacji Romana Jakobsona (Jakobson, 1960, s. 353).

Obecnie na Górnym Śląsku i na Śląsku Opolskim[3] mamy do czynienia ze świadomymi działaniami osób, które postawiły sobie za cel doprowadzenie do oficjalnego uznania śląszczyzny za standard językowy (por. Jaroszewicz, 2019a). W sferze praktyki językowej przejawia się to w publikowaniu autorskich propozycji wykorzystania kodu śląskiego jako kodu komunikacyjnie w pełni funkcjonalnego. Jako propozycje autorskie nie mogą one być jedynym dowodem na sprawność i wszechstronność komunikacyjną kodu, póki nie będą powielane przez szerszy krąg ich odbiorców w codziennej praktyce językowej[4].

[2] „Innym warunkiem koniecznym dla osiągnięcia przez język takiego statusu [etnolektu – ZG] jest zakres i poziom jego społecznego funkcjonowania. Winien to być język żywy, spełniający warunek zdolności do występowania w różnych stylach funkcjonalnych…" (Zieniukowa, 2009, s. 261).

[3] Na Śląsku Cieszyńskim tendencja ta jest w zasadzie wyjątkowa.

[4] Jak pokazują przykłady historyczne, propozycje autorskie mogą się nie przyjąć – być odrzucone, czasem po upływie okresu sprawdzającego ich funkcjonalność, por. słowackie formy znane jako *kamaldulská slovenčina* lub *bernoláčtina*.

Jednym ze sprawdzianów funkcjonalności kodu, niezależnie od stosunku odbiorców do propozycji autorskich, są teksty powstałe z przyczyn praktycznych dla konkretnych celów komunikacyjnych. Nie spełniają tej roli teksty o charakterze preskryptywnym, często podbudowane „ideologicznie" (z wyrażoną najczęściej *expressis verbis* ideą usamodzielnienia się kodu)[5].

Wniosek, że to praktyka językowa a nie projektowanie, winna rozstrzygać o samodzielności funkcjonalnej kodu, można wyciągnąć z faktu, iż to wspomniana praktyka pokazuje poziom realnej funkcjonalności kodu. Należy bowiem podkreślić, że nawet w kodzie, który oficjalnie nie ma statusu kodu standardowego, a więc w dialekcie (gwarze), mogą powstawać teksty w pełni funkcjonalne w określonej sytuacji ich użycia. Dla tego typu użyć aspekt preskryptywny jest nieistotny lub jest drugorzędny, istotny natomiast jest aspekt pragmatyczny, a baza tak tworzonych tekstów może obejmować różne formy życia społecznego (literacką, gospodarczą, ekonomiczno-społeczną, propagandową, religijną itp.). Ich twórcy wybierają ten kod jako kod prymarny, swój pierwszy język. Kryteria samodzielnego i funkcjonalnie sprawnego standardu określonej grupy społecznej mogą więc spełniać również kody uznawane za dialekty jednego języka, a niekoniecznie za odrębny język. Istotny jest sam fakt spełniania/niespełniania funkcji komunikacyjnych w wielu sferach życia społecznego.

Materiał badawczy stanowią dla nas teksty śląskie o maksymalnie „luźnym" charakterze. Teksty współczesne, wychodzące drukiem tradycyjnym, mogą zaciemniać rzeczywistą sytuację przez fakt, iż mają charakter kreacji zgodnej z ideą propagowanej samodzielności językowej etnolektu[6]. Dlatego analizie poddajemy teksty żywiołowo powstałe w kodzie śląskim jako języku prymarnym dla jego użytkowników (por. Miłoszewska, 2012). Bazę analityczną stanowią dla nas zasoby internetowe[7]. Interesuje nas bowiem również to, jak

[5] W tym miejscu nie rozpatrujemy problematyki z zakresu tożsamości etnicznej i językowej użytkowników śląszczyzny, por. na ten temat np.: Greń, 2014; Jaroszewicz, 2019a; Korepta, 2005; Tambor, 2006; Wanatowicz, 2004, ani ewentualnych konsekwencji społeczno-politycznych tendencji do etnicznego usamodzielnienia się Ślązaków, por. Greń, 2018; Jaroszewicz, 2019a; Pietraszek, 1995; Siuciak, 2012; Szmeja, 2008; Wyderka, 2004.

[6] Idea taka leży u źródeł wielu utworów górnośląskich z zakresu literatury pięknej (zob. Jaroszewicz, 2020a; Momot, 2016; Wyderka, 2016). Nieco inaczej kształtuje się to na Śląsku Cieszyńskim (zob. Korepta, 2005; Przywara, 2015). Powiększanie bazy tekstów tego typu jest warunkiem koniecznym utworzenia literackiej odmiany standardu, lecz dopiero wytworzenie określonej normy literackiej i jej „powielanie" w następnych utworach można uznać za rzeczywiste narodziny takiej odmiany w ramach jednego etnolektu.

[7] W przykładach zachowano pisownię oryginalną.

Internet wpływa na funkcjonowanie ślązczyzny jako kodu aspirującego do bycia standardem językowym określonej grupy komunikacyjnej[8]. Śląski materiał językowy jest stosunkowo bogato poświadczony w komunikacji internetowej[9]. Odkrywa on przy tym różne aspekty funkcjonalne tworzenia tekstów w kodzie (jeszcze) nieoficjalnym, terytorialnie określonym.

W interpretacji winniśmy uwzględnić fakt, że mamy do czynienia z połączeniem dwu czynników, z jednej strony tradycji języka mówionego, najczęściej używanego w komunikacji nieoficjalnej, z drugiej zaś komunikacji w sferze „upublicznionej", a więc często ogólnie dostępnej, ale najczęściej bez formalnych wyznaczników oficjalności komunikacji. Internet umożliwia publiczne szerzenie form (i treści) wcześniej zarezerwowanych „do użytku prywatnego". W naszej analizie skupimy się na tekstach powstałych z zamierzenia do upublicznienia w Internecie, w całości lub w znacznej – tekstowo wydzielonej – części pisanych po śląsku[10].

W niniejszych rozważaniach bierzemy pod uwagę, oprócz funkcjonalnej charakterystyki kodu śląskiego, jeszcze jeden aspekt, charakterystyczny dla samodzielnego komunikacyjnie kodu, a mianowicie stylistyczną zdolność różnicowania komunikatu, zdolność zawierającą się przede wszystkim (choć nie tylko) w tzw. poetyckiej funkcji Jakobsonowskiej (w jak najszerszym rozumieniu tego terminu). Stawiamy sobie następujące pytanie: czy kod śląski jest wykorzystywany jedynie jako środek stylistyczny w innych kodach, czy też jest to kod na tyle pełnoprawny i funkcjonalnie dojrzały, że sam w tekstach powstałych jako „w pełni śląskich" (z lub bez podłoża ideologicznego) korzysta ze środków stylistycznych, zwłaszcza z zewnątrz, to jest o nieśląskiej proweniencji.

Stylizacja zakłada nie tylko możliwość wprowadzenia do tekstu w jednym kodzie elementów tego samego kodu „o określonym zabarwieniu, […] o wyraź-

[8] Por. przykładową literaturę o wykorzystaniu ślązczyzny w Internecie: Filipkowska, 2014; Greń, 2019; Mętrak, 2016; Momot, 2017. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na fakt, że tendencja do wykorzystania kodów niestandardowych dotyczy różnych form nieliterackich, por. Cemborowski, 2017; Kucharzyk, 2016a, 2016b, 2016c, 2017 lub mikrojęzyków, por. Mętrak, 2014.

[9] Niektóre z wykorzystanych stron mają ograniczony żywot. W momencie oddania tekstu do druku strona www.lauba-slonska.pl była już nieaktualna, natomiast www.gwaracieszynska.pl została przeniesiona pod nowy adres: www.ponaszymu.eu. Podobna sytuacja dotyczy niektórych blogów, co w niczym nie umniejsza wartości tam uchwyconych tekstów.

[10] Znaczna jego część powstała na portalach lub w grupach dyskusyjnych terytorialnie związanych ze Śląskiem. O roli takich portali i grup zob. Greń, 2008, 2009; Kornacka-Grzonka, 2017a, 2017b; Mętrak, 2014; Szmeja, 2008.

nej przynależności stylowej czy gatunkowej" lecz także elementów innego kodu (Polański, 1995, s. 523). W przestrzeni społecznej (w tym i w Internecie) funkcjonują teksty w języku ogólnopolskim, w których językowe elementy śląskie służą do stylizacji, rozumianej jako dialektyzacja lub stylizacja na kod obcy, w zależności od pozycji przypisywanej temu kodowi przez autora tekstu (zob. Greń, w druku; Tambor, 2015). W niniejszej analizie przyjęto odwrotny punkt widzenia (por. Kurek, 2017, s. 138). Analizie poddano teksty napisane w kodzie śląskim, wykorzystujące w funkcji środków stylistycznych elementy z innych kodów. Mogą one pochodzić zarówno z polskiego języka ogólnego lub z innych standardów narodowych, jak i również nieśląskich kodów regionalnych, regiolektów i dialektów.

W takim wypadku pojawia się pytanie, czy można mówić o dialektyzacji[11], np. góralszczyzną podhalańską, a więc czy kod przyjmujący – śląski ma charakter kodu/standardu „ogólnego". Odpowiedź na to ostatnie pytanie utrudnia fakt, że śląszczyzna wymyka się prostej opozycji język ogólny : dialekt. Poddany analizie obszar językowy śląski, zarówno realny, jak i wirtualny, interesujący jest bowiem również z tego względu, że nie w pełni realizuje wzorzec pojęciowy odróżnienia dialektu jako kodu ludowego od dialektu kulturalnego (por. Polański, 1995, s. 110). Powoduje to dodatkowe komplikacje przy próbie określenia, czy w danym wypadku mamy do czynienia z rzeczywiście autonomicznym śląskim tekstem, czy też ze stylizacją językową – dialektyzacją – z wykorzystaniem śląszczyzny. Przede wszystkim, nie spełnia ona bowiem kryterium w opozycji język wiejski : miejski (niewiejski) (zob. Greń, 2012), ponieważ jest wykorzystywana w komunikacji językowej nie tylko w środowisku wiejskim, ale i miejskim. Nie wnosi więc wyrazistego stylistycznego nacechowania ludowością. Jednocześnie historyczne dialekty śląskie różnie są traktowane – jako odrębny kod etniczny vs dialekt języka polskiego – przez samych użytkowników śląszczyzny, w zależności od poszczególnych części Śląska, ale i w zależności od indywidualnych poglądów użytkowników. Wszystko to powoduje, że teksty śląskie i z elementami śląskimi dają możliwość wielorakiej interpretacji (por. Wyderka, 2016, s. 410).

Jaka jest skala wymienionych zjawisk, możliwa do zaobserwowania w tekstach internetowych? Stosunkowo duża liczebność osób tworzących i udostęp-

[11] Dialektyzacja to „wprowadzenie do utworu literackiego lub innej wypowiedzi, której autorowi znane są normy języka literackiego [! ZG] dialektyzmów jako czynników stylizacji gwarowej" (Sławiński, 1976, s. 72; por. też Polański, 1995, s. 112).

niających teksty śląskie w Internecie oraz masowość komunikacji internetowej, bez ograniczeń o charakterze socjologicznym, powoduje, że baza ta jest bogata. Teksty śląskie realizują przy tym wszelkie funkcje komunikacyjne w wielu sferach życia społecznego (por. np. Greń, 2008; Jaroszewicz, 2020b; Łuc, 2018), analogicznie jak to bywa w pełnej komunikacji językowej z wykorzystaniem określonego standardu etnicznego/narodowego.

W większości przypadków teksty śląskie są wynikiem zamierzonych działań, których celem jest zmiana charakteru kodu śląskiego i nadanie mu rangi równej innym kodom etnicznym (polskiemu, niemieckiemu, czeskiemu itd.) (por. Czesak, 2015; Jaroszewicz, 2020b). Przykładów dostarcza również wiele stron internetowych, prowadzonych przede wszystkim w wersji górnośląskiej, np. https://www.grzegorzkulik.pl, https://www.lauba-slonsko.pl (czasem śląskiej, z fragmentami w ogólnopolskiej formie językowej, jak np. https://www.wachtyrz.eu), ale nie tylko, por. śląsko-cieszyńską stronę https://www.gwaracieszynska.pl.

Bazę materiałową zwiększają pojedyncze i seryjne wpisy internautów śląskich na językowo śląskich i nieśląskich stronach i portalach internetowych (zob. Greń, 2008). Teksty śląskie pojawiają się bowiem w Internecie nie tylko jako wynik przemyślanej kreacji autorskiej, lecz również żywiołowo, zwłaszcza w dyskusjach internetowych, w postaci postów w całości lub w znacznej części pisanych po śląsku, np.

> Jo tam już downo doszoł do wniosku, ze lepij żeby Bóg był. Jo ni ma Pascal i nie myśla o swoim interesie, jo by chcioł żeby Bóg był. Fajnie żeby dobre ludzie byli wynagrodzyni a źli potympiyni. A jak ni ma to nic nie traca, śmierć nie je tako zło. Lepszo niż robota na grubie (ox.pl 4, 07-05-2013, 16:05 [świeżak][12]).

> żodno suma pieniędzy nie wynagrodzi cierpienia jakie niesie życie bez niewiasty. Tak że jo mu nie zowiszczym, niech mo chłopina (ox.pl 1, 09-02-2013, 04:19 [świeżak]); Szkopyrtoki tak właśnie myślóm (gc.pl 4, (niezweryfikowany) 20 kwietnia 2011 – 10:11)[13].

> Ty, cieszyniok! […] Z ciebie je taki cieszyniok, jak z kozi d..y trómba, gorzelikowy Hanysie jedyn (gc.pl 4, (niezweryfikowany) 19 kwietnia 2011 – 19:58); Tyn Melon […] to z Bytomia je. Naisto cosi musioł przeszkrobać, że mu Gorzelik doł do przekabacynio taki ciynżki rejón, jak Ślónsk Cieszyński Borok Melon (gc.pl 4, (niezweryfikowany) 18 kwietnia 2011 – 17:26)[14].

[12] Tekst w całości pisany po górnośląsku.

[13] Teksty napisane śląszczyzną cieszyńską.

[14] Teksty cieszyńskie, podkreślające różnice cieszyńsko-górnośląskie.

Z obserwacji wykorzystania śląszczyzny w tego typu tekstach internetowych, żywych i dynamicznych, niejednokrotnie powstających *ad hoc*, można wyciągnąć wniosek, iż kod śląski użyty „autonomicznie” (jako kod utworzenia tekstu), niezależnie od tego, czy jest przez autora rozumiany (i prezentowany) jako odrębny język, czy też jako dialekt języka polskiego, pojawia się w przestrzeni wirtualnej w szerokim zakresie użyć. W tekstach tych, pisanych z zamierzenia w „autonomicznym” kodzie śląskim (uważanym przez autora za etniczny, regionalny lub lokalny) realizowane są, zgodnie z zamierzeniem autora, wszystkie funkcje komunikacyjne języka (zob. Jakobson, 1960, s. 353). Niektóre z nich są jednak szczególnie dobrze reprezentowane (por. Kurek, 2017, s. 143).

I tak, wyróżniającą się pozycję zajmują teksty w kodzie śląskim na tematy śląskie, zwłaszcza na temat kodu śląskiego i jego pozycji komunikacyjnej, np.

> Witej giździe, znaczy sie Szamanko. My tu czynsto godómy po naszymu, tymu musisz sie hónym nauczyć naszyj godki. Na poczóntek mosz łodymnje cosikej, byś se mógła pomaszkecić (ox.pl 8, 26-11-2013, 16:12 [ganc szaszek]).

W takich autotematycznych tekstach często widoczna jest realizacja, oprócz funkcji przedstawieniowej, funkcji metatekstowej, przez śląszczyznę rozumianą zarówno jako odrębny kod językowy, jak i jako dialekt polszczyzny – służy ona za narzędzie do objaśniania wyrazów, wyrażeń i faktów gramatycznych (por. Wyderka, 2016, s. 410). Takie użycie jest szczególnie widoczne w prowadzonych w Internecie (np. na forach internetowych) dyskusjach na tematy językowe, zwłaszcza śląskie (por. Greń, 2009). Zapisy te tworzą całą serię wypowiedzi, porównajmy wątek „Cieszyńska gwara” na forum.ox.pl (ox.pl 3), gdzie w dyskusji wiele postów ma śląską formę językową, np.

> Jo nie "godom po naszemu", jo godom po naszymu ;] I w dupie mom to co se inni myślą. Ale pisze mi się daremnie po naszymu ;] Wolę pisać normalnie a godać gwarą A w szkole W technikum duuużo ludzi godało Teraz już w pracy też godom i inni ze mną tak samo. Mam 22 lata (ox.pl 3, 22-07-2011, 20:12 [fafla]).

> a jo to ani nie "godom po naszemu" i ani nie "godom po naszymu" ino godóm po naszymu – i też wcale mie ni ma za to gańba (ox.pl 3, 22-07-2011, 21:41 [chroboczek]).

Warunkiem użycia śląszczyzny w funkcji metatekstowej jest, oprócz czynnej znajomości tego środka komunikacji (w różnym stopniu), wiedza lub przekonanie o posiadaniu wiedzy językoznawczej na poruszane tematy. I tak na przykład na portalu gazetacodzienna.pl artykuł *Dyskusja wokół słownika gwarowego: mówić gwarą, czy poprawną polszczyzną?* (gc.pl 2, 22 grudnia 2010

12:00:00 KK) wywołał dyskusję na tematy językowe, prowadzoną gwarą cieszyńską i kodem górnośląskim, przykładowo:

> Przeca rzech to Wóm napisoł co robiym i coch chcioł robić.Musicie Panoczku to jeszcze roz porzóndnie poczytać to sie dowiycie.Bo przeca udało mi sie z jednóm gazetóm dorzóndzić i terozki piszym każdy tygodziyn w DZ takowy maluśki komentarz pt:Szpacyrkym po Cieszynie. To se to poczytajóm. Mie sie zdo,że te naszóm rzecz znóm perfektnie bo mie tego nauczyłi starka i starzik,kierzy byli rodzóni jeszcze w dewatnostym wieku.A myślym se,że gwary sie nie do nauczyć z gwaróm trzeba sie urodzić (gc.pl 2, cieszyniok (niezweryfikowany) 24 grudnia 2010 – 13:09).

> Panie Cieszyniok, jo Wón też winszujym wszeckigo najlepszego na ty Godni Świynta. Musiołech cosi napisać po naszymu, jako mie uczyli starka, bo możne nie wierzicie, że naszóm cieszyńskóm rzeczom poradzym rzóndzić. Po naszymu rzóndzym na każdo – w becyrku, w robocie, a nejwiyncyj dóma pomiyndzy przocielami a familijóm (gc.pl 2, Tomasz Sochacki (niezweryfikowany) 23 grudnia 2010 – 22:11).

> Ślůnsko godka -ślůnski, ślůnsko mołwa, pů naszymu […] Ślůnsko mołwa uodrůżńo śe uod inkszych godek słowůma, fůnetykům a uortografijům. Nojbliższe ji godki to kaszubsko, godki sorbske (gůrno- a dolno-) a tyż czesko a słowacko. Skiż tygo, co ńy mo ślůnski statusa godki we przekůnańu ńykerych polskich godkoznowcůw, godo śe uo ńi dialekt śląski (ślůnski djalekt) a roz za czas tyż gwara śląska (ślůnsko gwara). […] Pjyršym hanšriftym, na kery śe přistowo, iže w ńim uostaua użyto ślůnsko godka, je Kśynga Henrykowsko (Hańcowy Festbuch). W teroźńich časach zabočyć śe do chudoba a pomjyrańy ślůnskij godki pod ajnflusym polskij. Na formowańy śe suowńictwa godki ajnflus mjauy požyčki s godek: polskij, českij (a rodšy morawskij, fůngůjůncygo dowńij kej uodrymbno godka), mjymjeckij (tajli s germańskigo djalyktu ślůnskigo, ńiźli ze standardowygo mjymjeckigo) a tyż suowackij. W godce ty přewožo zdřůduosuůw zachodńo-suowjański (gc.pl 2, (niezweryfikowany) 22 grudnia 2010 – 18:18).

Czasem wiedza ta (lub przekonanie o wiedzy) obejmuje nie tylko śląszczyznę, ale i inne obszary gwarowe, porównajmy:

> Godani po naszymu […] A gwara je tako, skónd pochodzi – sóm różne uodmiany. Nic dziwnego, że gwara z Wisły je inakszo, niż z Kóniakowa, lebo z Górek, albo Skoczowa. Ale ci, co sóm stela poradzóm sie i tak dogodać miyndzy sobóm, jak sie akurat nie powadzóm ze sobóm, ale to już skuli innych powodów (ox.pl 3, Ligia 23-07-2011, 12:11 [fafla]).

> Cieszyńsko gwara je całkim podobno do naszej, hanyskij yno trocha wiyncyj od Czechów mocie pożyczóne a mniyj od Niymców (ox.pl 3, 04-05-2013, 17:28 [mamlasek]).

> [Napisał lolek3 …… Przecież tego czytać nie idzie a co dopiero używać w mowie……] My tu sóm u siebie…jak to sie godo ……stela i bydymy godać (prawić, rzóndzić) po naszymu. Gówno kómu do naszyj godki. / Jak Ty godosz np. ……zrobiliśta, poszliśta, wypiliśta pół litry – to mje to nie razi. Nie udowej wielkiygo panoczka z miasta jak

Ci słóma warszawsko wystowo ze strzewików. Wesołych Świónt (ox.pl 2, 24-12-2013, 10:03 [ganc szaszek]).

Drugim popularnym celem użycia śląszczyzny w śląskich tekstach autonomicznych jest wykorzystanie możliwości realizacji funkcji poetyckiej. Wiele autonomicznych tekstów śląskich w Internecie ma charakter paraliteracki, ze świadomym nadaniem im funkcji poetyckiej. Typowym przykładem realizacji tej funkcji jest umieszczenie w poście internetowym utworu, w zamierzeniu literackiego (zwłaszcza wiersza), najczęściej autorstwa własnego lub anonimowego, np.

Tero cynzura Goudki się tyko.
W Glajwitz kcoom wzbrooniac'. Niyhej wytyko!
Bo ih szteruje bycie Szloonzoukym.
Roztopjyrzoonyh pod Naszym bokym (fg.pl 2, Pasikoonik, 5.11.04).

O możliwościach funkcjonalnych śląszczyzny świadczy też fakt, iż z powodzeniem może ona realizować funkcję nazewniczą, w słownictwie własnym. W tekstach nieśląskich słownictwo tego typu spełnia wyraźnie funkcję stylistyczną (zob. Greń, w druku), nacechowania regionalnego, najczęściej z ekspresją, w autonomicznych tekstach śląskich *nomina propria* często również mają charakter śląski, rzadziej jednak są one nacechowane ekspresją. Zależy to od faktu, czy mamy do czynienia z imieniem/nazwiskiem (np. w fonetycznej formie śląskiej), czy z przezwiskiem/przydomkiem, które mogą być nienacechowane lub nacechowane ekspresją.

Porównajmy *nomina propria* w tekstach językowo i z zamierzenia śląskich, nienacechowane: *Bryniok* – pisze w języku ogólnopolskim i gwarą (np. gc.pl 5); *StElA* – pisze w języku ogólnopolskim i gwarą (np. gc.pl 5); *Warzónka* – pisze posty w języku ogólnopolskim i w gwarze (np. ox.pl 5); *Jura* – pisze komentarze gwarą cieszyńską do tekstów na waco.bloguj.pl (np. Waco 1, 13.09.2006); i nacechowane ekspresją: *Rufijok* – pisze posty gwarowe na forum.ox.pl (np. ox.pl 7); *Strzapocz* – pisze posty gwarowe na forum.ox.pl (np. ox.pl 6, 17.03.2003). Nicki te, niezależnie od obecności ekspresji lub jej braku, spełniają też funkcję fatyczną, podtrzymywania kontaktu (zwłaszcza ekspresywne).

Jak już wspomniano, testem samodzielności kodu może być nie tylko funkcjonalność kodu, przejawiająca się zarówno w realizacji wielu funkcji komunikacyjnych, jak i w szerokim zakresie tworzonych tekstów, ale również zdolność do stylistycznego różnicowania tekstów z wykorzystaniem elementów kodu własnego, jak i kodów obcych.

Analiza stylistyczna autonomicznych tekstów śląskich pozwala ujawnić, że w funkcji środków stylistycznych mogą w nich występować elementy nacechowane własne, np. ekspresywizmy, wulgaryzmy itp., lub też elementy z innych kodów, w najwyrazistszych przypadkach w postaci cytatów. W wypadku „własnych" środków stylistycznych, zwłaszcza ekspresywizmów, istnieje pewien problem interpretacyjny, polegający na tym, że dla wielu odbiorców tekstów śląskich, zwłaszcza podających w wątpliwość funkcjonalność i etniczną samodzielność ślązczyzny, już samo użycie tekstu śląskiego może być przejawem ekspresji językowej. Wynika to z faktu, że głównie w takiej właśnie funkcji stylistycznej wykorzystywane są elementy śląskie w tekstach w polszczyźnie standardowej (zob. Greń, w druku).

W tym miejscu zajmiemy się jedynie występowaniem elementów obcych jako środków stylistycznych w autonomicznych tekstach śląskich. Skala wykorzystywanych środków jest podobna do tych, jakie pojawiają się w tekstach w języku ogólnopolskim.

Są to więc anglicyzmy, w znacznej mierze charakteryzujące wypowiedź rozmówców generacji młodzieżowej:

> Tidli ahoj/ [...] Tidli dzierz se a byj free (Forum Hradek, turbet, 1. prosinec 2004, 12:36).

> Wormsik se pieknie nainstaluje, uprzóntnie se nowe mieszkanko (baji tym, że wóm wypnie antywirus albo firewall) a pośle se dali ganc tym samym sposobym, jakim se dostoł ku wóm[15] (Chesio 2, niedziela 29.10.2006 11:31).

> Ciekawe jak długo se tytu komenty eszcze bedom rozwijać Waco napisz jaksi nowy tekst na tyn temat az aspon nie musim tela skrolowac[16] (Waco 1, [komentarz] hadudka,15.09.2006).

Często chodzi w takim wypadku o slangizmy pochodzenia angielskiego, np.

> Taki zasrany szit postawić na miejscu krasnych chałp[17] (Waco 1, 3.09.2006).

Możliwe jest również korzystanie z kodów nacechowanych stylistycznie, niekoniecznie pochodzenia angielskiego, z socjolektów, przy czym są to socjolekty języków ogólnych: polskiego i czeskiego[18]. Porównajmy:

---

[15] Terminy pochodzenia angielskiego, charakterystyczne dla języka młodzieży slangizmy z dziedziny komputerowej: wormsik, (wypnąć) antywirus/firewall.

[16] Anglicyzmy: koment – comment, skrolować – (to) scroll.

[17] Wyraz slangowy szit, pochodzący z angielskiego shit, w kontekście gwarowym.

[18] Próba odpowiedzi na pytanie, czy może to oznaczać, że kod śląski nie wykształcił jeszcze własnych socjolektów, wymaga odrębnych badań.

tóż se […] wypili po kielichu i pogodali o starych czasach i se każden poszeł w swoją stronę. A nóm tu piszom jak to się starają o tóm ojczyznę – ŚCIEMA i tyle. A co do prof. B. to poeta tak pisoł: miałeś …… złoty róg i uważej bo zostanie czy tylko sznur jak będziesz tę Unię tak manipulował[19] (gc.pl 3, (niezweryfikowany) 15 stycznia 2011 – 16:26).

ja mako exystuje ale nieviym, je to tak ciynzko praca jak vszystko ostatni svoboda sie tvorzi v sercu[20] […] (Forum Hradek, tidli, 30. listopad 2004, 14:27).

Bo my jako ceczko jechali ostatni tak my se mogli przespać, np. do 9:15 jako jo. A jech fakt rada zech je ceczko bo bozatka aczocy jechali na pol 7[21] (Magdulla 1).

jak rzech Cie prosiou o uporządkowanie tych prawideu, to rzes' mie uolou[22] (fg 1, eichendorff 6.01.05, 20.57).

Szczególnie bogato są udokumentowane w tekstach górnośląskich germanizmy.

Ojropa widzi, korzdy mjarkuje,
Co polski wirszaft dali się suje.
Bez to by kciou zas' tyn to niycnota
Ernoon'c' na sznapsa, pic' bez zgryzota.
Coby przeciepnoon'c' na inksze Nacje
Wina za wszysky niydoszuy racje.
Pokouzac' kuku, sztyry boloki.
Wszyskymu winne Goornoszloonzouki!
Za przinolerznym geldym Regjoona,
Goonic'… do wykrooncynio uogoona.
Coby se metro sprawic', glazyjki
Uobyn's' wszys'ciutky szynki, kafyjki.
Tam się namouwjac', kierego tero,
Napasztnoom hopcy z kopfym „na zero"? (fg 2, Pasikoonik 6.11.04).

W przykładach takich jak powyższy nie można chyba mówić o stylizacji z wykorzystaniem germanizmów, a raczej o ich wykorzystaniu w celu odróżnienia kodu śląskiego od polszczyzny, w ramach działań mających na celu utworzenie odrębnego standardu językowego. Rzadko zaś germanizmy w zamierzeniu autorów umieszczane są poza systemem, jako środek stylistyczny z języka obcego, por. wyjątkowo:

[19] W autonomicznym tekście śląskim (w zamyśle gwarowym) pojawił się slangizm *ściema*, ale i polonizm literacki, na prawach cytatu z literatury pięknej, z komentarzem.

[20] Czeski slangizm *mako* 'ciężka praca, harówka', od *makat* 'harować'.

[21] *Ceczko*, *aczocy* – z czeskiego slangu szkolnego (*céčko*, *áčák* w znaczeniu 'uczeń klasy C, A').

[22] Substandardowe (wulgarne) *olać kogoś* – z polszczyzny potocznej.

> Kej Mje tam, pod toom adresom, prziwouali ku tabuli, to mogam pejdziec': „Iboong maht dyjm Majster!" (C'wiczyniy czyni Mistrzym!) (fg 1, Jaborygyn 10.12.04.14.09).

> Bych byol rada jak byscie miano tej Literatury tez podawali z kerej to wszystko szkryflocie, oder kaj to idzie kaufen (Forum Gliwice, Bych byol rada!!!, 14.Apr.2004, 22.55).

W wypadku ewentualnych polonizmów w tekstach śląskich pojawia się jeden zasadniczy problem, czy przy kodach genetycznie bliskich, o problematycznych relacjach wzajemnych (śląszczyzna jako odmiana regionalna/ lokalna języka narodowego lub proponowany standard odrębny) mamy do czynienia z faktycznym zabiegiem stylizacyjnym, czy z wpływami o charakterze neutralnym. Można się spodziewać, że świadomie sięga się po elementy z języka ogólnopolskiego (lub jego odmian), obce gwarze, gdy widoczny jest cel takiego zapożyczenia, np.

> Właśnie, a jak se chce jajcować po warszawsku to niech idzie [do] Fuckbooka czy Fussbooka czy jak sie to tam godo. Tam znóndzie swoich ku[m]pli ze Sosnowca i z tej usranej Wa-wy (ox.pl 2, 25-12-2013, 09:51 [ganc szaszek]).

> Ludziska z tela uciekają bo roboty ni ma anie, z kuli tego że tu je "prowincja", za chlebem, za chlebem. Bogu dzięki, że jeszcze my ją mómy! Przede wszystkim nie wciskać nóm tu kitu my tu sóm polokami, mój dziadek walczył za POLSKĘ i polskość! Pozdrawiam zdrowo myślących[23] (gc.pl 4, Różowa (niezweryfikowany) 17 kwietnia 2011 – 19:25).

Polonizmy mogą również występować w postach śląskich na zasadzie cytatu (por. też sytuację odwrotną, cytatów śląskich w tekstach polskich, dla oddania kolorytu lokalnego).

> Jedyn Mendrek sie szarogesil, w swoim czasie, w Odlewni, a drugi teraz w Radzie skoczowskij, jakisi zboczyni rodzinne… A co do Popieluszki,to jako PROWDZIWY (nie zodyn Luter) 200% Polok (ksiadz i katolik) to by miol znac przyslowi "kto sieje wiatr ten zbiera burze" (gc.pl 5, [komentarz:] ustroniok (niezweryfikowany) 27 marca 2009 – 20:26).

Podobny problem pojawia się w wypadku tekstów pisanych z zamierzenia w śląskim, zachodniocieszyńskim kodzie gwarowym na tzw. Zaolziu, czyli w czeskiej części Śląska Cieszyńskiego, w których występuje duża liczba wyrazów pochodzenia czeskiego, genetycznie obcych gwarze, lecz stale do niej napływających. W większości wypadków nie można mówić o świadomym zabiegu stylistycznym, np.

---

[23] Post zakończono polszczyzną literacką ze względu na treść.

Tidli ahoj
Chci ti napsat jeste jeden můj názor. Myslym se ze nasz vielki problem je tyn, ze se bojymy, co se o nas drudzy pomyslym, jak zrobiymy chybe. Muszymy se uczyc pokory, aby my umieli przijnoc ni jyny to dobre, ale aj se uznac svojom chybe. […] Chyby som tu poto aby sie ukozalo co v nas je a aby my porosli ve svobodzie a v milosrdenstvi. Betty[24] (Forum Hradek, turbet, 1. prosinec 2004, 12:36).

Zdarza się jednak, że autor ma świadomość obcości elementu i korzysta z niego na zasadach stylizacji na czeskość lub dla oddania czeskich realiów – zwłaszcza z wykorzystaniem cudzysłowu, np.

Od 1.11.06 nom na Gimplu zacznyl fungowac na internecie „informaczni system” […] (Magdulla 2, 10.11.2006, 19.52).

No to była piękno akcja, ale uz cie nie było przi naszej cescie powrotnej kaj Misiu w pokročilém stavu opilosti se pokuszoł jaksik dojechać na kole […][25] (Waco 2, [komentarz:] Agaci, 9.10.2006, 18.01).

Często w jednym tekście pojawiają się elementy różnego pochodzenia, np.

W tym moment żech se dosłowa prawil „A do fucku…”, bo 4 godziny z urzwanymi fandami w jednym wagónie bych nie wydzierżoł […][26] (Chesio 1, 15.10.2006, 19.06).

Jakie funkcje spełniają w tekstach śląskich elementy obce, nieśląskie, wykorzystane jako środek stylistyczny? Są to głównie funkcja poetycka i ekspresywna. Funkcję poetycką mogą spełniać w tekstach z zamierzenia śląskich teksty paraliterackie nieśląskie (podobnie jak „poezja” śląska powyżej).

Karpicka, barscycka, kapecke wódecki
coby smakowały wsyćkie potrawecki
mrozicku, sniezycku, miłości po zmrocku
Syckiego dobrego w swięta i w nowym rocku
Syckim po kolei-panockóm i nasym
z całego serduska zycy Jendrus, Hej ![27] (ox.pl 2, 24-12-2013, 12:41 [ganc szaszek]).

---

[24] Obok wielu bohemizmów zaadaptowanych pojawiają się bohemizmy w czeskiej wersji literackiej (ale bez znaków diakrytycznych), niezaadaptowane (cytaty): „Chci ti napsat jeste jeden můj názor […] v milosrdenstvi”.

[25] Post napisano gwarą, w zasadzie bez znaków diakrytycznych, z wyjątkiem czeskiego wtrącenia.

[26] Slangowe, młodzieżowe (z języka angielskiego) *do fucku*, obok tego potoczne czeskie *fanda* ‘fan, kibic, zwolennik’ i czechizm *dosłowa* (doslova).

[27] Nb. autor tego posta, jak wynika z jego udziału w dyskusjach, jest Cieszyniakiem, sam tekst powyżej ma raczej proweniencję podhalańską lub żywiecką (lub tak jest stylizowany).

Widoczna jest też funkcja ekspresywna, jak np. wtręty tekstów rosyjskich w dyskusji prowadzonej po śląsku/po polsku, por. „Если евреи продали Россию – то у кого они её купили?!" (gc.pl 1, [komentarz:] Syrenka na kacu (niezweryfikowany) 04 stycznia 2010 – 16:44). Spełniają one funkcję ekspresywną w stosunku do obu wymiennie stosowanych kodów. Podobną funkcję mogą spełniać w tekstach śląskich opisane powyżej germanizmy (lub cytaty niemieckie), pożyczki angielskie, slangizmy (polskie i czeskie, oraz pochodzenia angielskiego).

Podsumowując kwestię stylizacji w autonomicznych tekstach śląskich, stwierdzić należy, że stosunkowo często funkcję środków stylistycznie nacechowanych przyjmują w nich elementy wprowadzane z innych kodów, w tym i z kodów narodowych (przy rozumieniu śląszczyzny jako dialektu – z kodu ogólnego). Co istotne, elementy te spełniają w tekstach śląskich przede wszystkim takie same funkcje, jakie spełniają elementy śląskie użyte jako środek stylistyczny w standardowych tekstach polskich (zob. Greń, w druku). Może to pośrednio świadczyć o dużej samodzielności i dojrzałości funkcjonalnej kodu śląskiego. Z drugiej jednak strony, pewną zależność śląszczyzny od sąsiadujących z nią kodów, polskiego, czeskiego i niemieckiego, podkreśla fakt, że nie zawsze wiadomo, czy element obcy został zastosowany przez autora jako środek stylistyczny, czy mamy do czynienia z neutralnym zapożyczeniem językowym.

Podkreślić należy, że korpus internetowy, przez swoją obszerność, ale i autentyczność użycia, wynikającą z pragmatycznych celów i dynamicznego charakteru, szczególnie dobrze nadaje się do sprawdzania określonych tendencji komunikacyjnych. Na podstawie wyników takiej weryfikacji można wnioskować co do autentyczności i zasięgu określonych zjawisk i tendencji językowych. Nieodzowna jest oczywiście ostrożność w interpretacji tak „dynamicznych danych", także w związku z tym, że sam Internet nie jest tylko odbiciem określonych tendencji i procesów językowych, ale może też być świadomie, a czasem z premedytacją wykorzystywany jako narzędzie kreowania faktów i rzeczywistości językowej zgodnie z zakładanymi celami, a nawet w ramach realizacji określonych idei polityczno-społecznych.

ŹRÓDŁA

Blogi

Chesio 1 – blog.chesio.com/~/ Dobywani Pragi po ostrawsku

Chesio 2 – blog.chesio.com /~/Gruchajóm jak gołómbki

Magdulla 1 – Magdulla.blog.cz/~/wtorkowo ekskursja

Magdulla 2 – Magdulla.blog.cz/~/ Zmatki – nowości, nowości – zmatki

Waco 1 – waco.bloguj.pl

Waco 2 – Waco.bloguje.cz/autoterapia grafomana

Fora internetowe

fg.pl 1 – forum.gazeta.pl/~/Śląsk – historia, kultura, naród

fg.pl 2 – forum.gazeta.pl/~/Śląskie – region

Forum Gliwice – forumromanum.de/~/Forum gliwickich sloonzokoow

Forum Hradek – www.cb.cz/hradek/ forum [dziś już nieistniejące] Mládež Církve bratrské v Hrádku

ox.pl 1 – forum.ox.pl, Temat: 5 tyś złotych dla księdza za msze komunijną?

ox.pl 2 – forum.ox.pl, Temat: Ciekawostka sprzed ćwierć wieku.

ox.pl 3 – forum.ox.pl, Temat: Cieszyńska gwara.

ox.pl 4 – forum.ox.pl, Temat: Czy Bóg istnieje?

ox.pl 5 – forum.ox.pl, Temat: Deklaracja wiary.

ox.pl 6 – forum.ox.pl , np. Temat: Po naszymu.

ox.pl 7 – forum.ox.pl, np. Temat: Strefa Kris-a.

ox.pl 8 – forum.ox.pl, Temat: Szamankaa wita :)

Komentarze do informacji

gc.pl 1 – gazetacodzienna.pl: Cieszyn: Żydzi odzyskali majątek, Wydarzenia – 4 stycznia 2010 07:00:00 FE/Gazeta.pl, TWO/Gazetacodzienna.pl, [komentarze]

gc.pl 2 – gazetacodzienna.pl: Dyskusja wokół słownika gwarowego: mówić gwarą, czy poprawną polszczyzną? Kultura 22 grudnia 2010 12:00:00 [komentarze]

gc.pl 3 – gazetacodzienna.pl: Jerzy Buzek w Wiśle: Musicie działać politycznie! (fotorelacja) Wydarzenia – 15 stycznia 2011 10:00:00 Tekst i zdjęcia: Katarzyna Koczwara; [komentarze]

gc.pl 4 – gazetacodzienna.pl: O prowincjonalności decydują ludzie (opinia) 17 kwietnia 2011 14:00:00 MAREK UGLORZ; [komentarze]

gc.pl 5 – gazetacodzienna.pl, „Skoczów: Dookoła Popiełuszki." 27 marca 2009 12:04:05 [komentarze]

Strony internetowe

http://www.lauba-slonsko.pl
https://grzegorzkulik.pl/
https://www.wachtyrz.eu/
www.ponaszymu.eu

BIBLIOGRAFIA

Balhar, J. (2017). Slezská nářeční skupina. W P. Karlík, M. Nekula, & J. Pleskalová (Red.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Pobrano 16 lutego 2021, z https://www.czechency.org/slovnik/SLEZSKÁ NÁŘEČNÍ SKUPINA

Bugajski, M. (2006). *Język w komunikowaniu*. Wydawnictwo Naukowe PWN.

Cemborowski, B. (2017). Moda językowa na gwary wielkopolskie wśród użytkowników portalu społecznościowego Facebook. W D. K. Rembiszewska (Red.), *Dynamika rozwoju gwar słowiańskich w XXI wieku* (ss. 195–206). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk.

Czesak, A. (2015). *Współczesne teksty śląskie na tle procesów językotwórczych i standaryzacyjnych współczesnej Słowiańszczyzny*. Księgarnia Akademicka.

Filipkowska, A. (2014). Mowa śląska w Internecie. *Linguarum Silva*, *3*, 151–159.

Greń, Z. (1997). Gwara cieszyńska najmłodszej generacji: Stopień znajomości i sposób wykorzystania leksyki gwarowej. W H. Popowska-Taborska (Red.), *Leksyka słowiańska na warsztacie językoznawcy* (ss. 75–89). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy).

Greń, Z. (2007). Po śląsku w Internecie: Problemy standaryzacji żywiołowej. W Z. Rudnik-Karwatowa (Red.), *Z polskich studiów slawistycznych: Seria 11. Językoznawstwo* (ss. 61–68). Komitet Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk.

Greń, Z. (2008). Śląska lokalność w Internecie. W J. Kurczewska (Red.), *Oblicza lokalności: Ku nowym formom życia lokalnego* (ss. 431–441). Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.

Greń, Z. (2009). Problematyka językowa w górnośląskich i zaolziańskich dyskusjach internetowych. W J. Mindak-Zawadzka & I. Doliński (Red.), *Językowy świat Słowian: Zjawiska, interpretacje, znaki zapytania: Księga jubileuszowa na 70-lecie Profesora Włodzimierza*

Pianki (ss. 75–100). Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki, Instytut Slawistyki Zachodniej i Południowej.

Greń, Z. (2012). Językowo-kulturowa opozycja miasto – wieś na Śląsku Cieszyńskim. W M. Święcicka (Red.), *Przestrzeń zróżnicowana językowo, kulturowo i społecznie: Miasto* (ss. 335–348). Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.

Greń, Z. (2014). Tożsamość śląska – etniczna czy regionalna? W E. Golachowska & A. Zielińska (Red.), *Narracja i pamięć: Konstrukcje i destrukcje tożsamości: T. 3. Narracja i pamięć* (ss. 251–267). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy).

Greń, Z. (2018). Miejsce śląskoznawstwa w badaniach polonistycznych. W J. Tambor (Red.), *Polonistyka na początku wieku: Diagnozy, koncepcje, perspektywy: T. 4. Pogranicza, mniejszości, regiony, etnolingwistyka* (ss. 28–40). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Greń, Z. (2019). Gwary Śląska Cieszyńskiego w Internecie. *Prace Filologiczne*, *2019*(74), 401–410. https://doi.org/10.32798/pf.477

Greń, Z. (w druku). Stylizacja śląska w tekstach internetowych: Analiza funkcjonalna. W D. Stolac & A. Vlastelić (Red.), *Generacija Interneta* (ss. 1–14). Sveučilište u Rijeci.

Jakobson, R. (1960). Linguistics and poetics. W T. A. Sebeok, *Style in language* (ss. 350–377). The Technology Press of Massachusetts Institute of Technology and John Wiley & Sons.

Jaroszewicz, H. (2019a). Krytyka prób emancypacji śląszczyzny: Płaszczyzna prawno-ustrojowa, społeczno-polityczna i personalna. *Acta Universitatis Wratislaviensis, 3890: Slavica Wratislaviensia*, *169*, 137–166. https://doi.org/10.19195/0137-1150.169.11

Jaroszewicz, H. (2019b). Rozwój języka Górnoślązaków w XXI w.: Szkic socjolingwistyczny. *Zeszyty Łużyckie*, *53*, 25–42.

Jaroszewicz, H. (2020a). Czy można mówić o istnieniu śląskiego języka literackiego? Współczesny uzus gramatyczno-ortograficzny literackiej odmiany etnolektu śląskiego. W I. Bogoczová (Red.), *Area Slavica 3: Jazyk na hranici – hranice v jazyku* (ss. 175–184). Ostravská Univerzita, Filozofická fakulta.

Jaroszewicz, H. (2020b). Współczesny rozwój etnolektu śląskiego na tle językowych procesów emancypacyjnych w Europie. *Acta Universitatis Wratislaviensis, 3928: Slavica Wratislaviensia*, *171*, 101–109. https://doi.org/10.19195/0137-1150.171.9

Korepta, E. (2005). *Zagadnienie tożsamości regionalnej w literaturze Śląska Cieszyńskiego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Kornacka-Grzonka, M. (2017a). Lokalne media internetowe – transgraniczne czy przygraniczne? Przypadek Cieszyna. *Pogranicze: Polish Borderlands Studies*, *5*(3), 185–200. https://doi.org/10.25167/ppbs383

Kornacka-Grzonka, M. (2017b). Lokalne portale internetowe – przyszłość komunikowania medialnego na poziomie lokalnym. *Studia Politicae Universitatis Silesiensis*, *18*, 275–293.

Kucharzyk, R. (2016a). Cechy dialektalne w pseudonimach internetowych. *Onomastica*, *60*, 201–213. https://doi.org/10.17651/ONOMAST.60.14

Kucharzyk, R. (2016b). Elementy gwarowe w antroponimach (na materiale z forów internetowych). *Prace Językoznawcze*, *18*(4), 119–132.

Kucharzyk, R. (2016c). Miejsce dialektyzmów w języku potocznym (na przykładzie forów internetowych). *Język Polski*, *2016*(3), 15–26.

Kucharzyk, R. (2017). Frazeologizmy gwarowe w komunikacji internetowej. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis: Studia Linguistica*, *12*, 170–179.

Kurcz, Z. (2008). Naród śląski w świetle ideologii przodowników i w świadomości uczestników wyobrażonej wspólnoty. W A. Sakson (Red.), *Ślązacy, Kaszubi, Mazurzy i Warmiacy – między polskością a niemieckością* (ss. 59–80). Instytut Zachodni.

Kurek, H. (2017). Funkcja gwary w tekście. *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN*, *64*, 137–146.

Łuc, I. (2018). Komercyjna waloryzacja gwary śląskiej w reklamowej narracji. *Białostockie Archiwum Językowe*, *2018*(18), 139–161. https://doi.org/10.15290/baj.2018.18.10

Mętrak, M. (2014). Zachodniosłowiański internet mniejszościowy – medium masowe czy hobby pasjonatów? *Zeszyty Łużyckie*, *48*, 329–344.

Mętrak, M. (2016) Gwara? Godka? Język? Śląska tożsamość językowa w mediach elektronicznych. W M. Kresa (Red.), *Młodzi o języku regionów* (ss. 97–109). Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.

Miłoszewska, A. (2012). Trzeci język. *Kultura Popularna*, *2012*(3), 62–69.

Momot, A. (2016). Gwara śląska jako tworzywo językowe tłumaczeń literatury światowej. *Socjolingwistyka*, *30*, 61–72. https://doi.org/10.17651/SOCJOLING.30.5

Momot, A. (2017). Dialekt śląski na Facebooku. W D. K. Rembiszewska (Red.), *Dynamika rozwoju gwar słowiańskich w XXI wieku* (ss. 207–219). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy).

Pietraszek, E. (1995). Kraj trzech nacji. W B. Bazielich (Red.), *Śląsk – etniczno-kulturowa wspólnota i różnorodność* (ss. 31–51). Uniwersytet Wrocławski.

Polański, K. (Red.). (1995). *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Przywara, M. (2015). *Literatura Śląska Cieszyńskiego po 1989 roku*. Ostravská univerzita.

Siuciak, M. (2012). Czy w najbliższym czasie powstanie język śląski? *Poznańskie Studia Polonistyczne: Seria Językoznawcza*, *19*(2), 31–44. https://doi.org/10.14746/pspsj.2012.19.2.3

Sławiński, J. (Red.). (1976). *Słownik terminów literackich*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Szmeja, M. (2008). Analiza treści historycznych przekazywanych wewnątrz grup na Śląsku. Dyskusje internetowe na forum „Gazety Wyborczej". W A. Sakson (Red.), *Ślązacy, Kaszubi, Mazurzy i Warmiacy – między polskością a niemieckością* (ss. 81–95). Instytut Zachodni.

Tambor, J. (2006). *Mowa Górnoślązaków oraz ich świadomość językowa i etniczna*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Tambor, J. (2011). *Opinia merytoryczna na temat poselskiego projektu ustawy o zmianie Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, a także niektórych innych ustaw*. Biuro Analiz Sejmowych. http://orka.sejm.gov.pl/IEKSBAS.nsf/0/C1257806003D0075C12578A100265B0B/$file/i334_11A.htm

Tambor, J. (2015). Stylizacja – pomysł na reaktywację Śląszczyzny. *Poznańskie Studia Slawistyczne*, *2015*(8), 215–228. https://doi.org/10.14746/pss.2015.8.14

Wanatowicz, M. W. (2004). *Od indyferentnej ludności do śląskiej narodowości? Postawy narodowe ludności autochtonicznej Górnego Śląska w latach 1945–2003 w świadomości społecznej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Wyderka, B. (2004). Język, dialekt czy kreol? W L. M. Nijakowski (Red.), *Nadciągają Ślązacy: Czy istnieje narodowość śląska?* (ss. 187–215). Wydawnictwo Naukowe „Scholar".

Wyderka, B. (2016). Gwara w twórczości nowej fali prozaików śląskich: Wojciech Kuczok i Szczepan Twardoch. *Stylistyka*, *25*, 409–428. https://doi.org/10.25167/Stylistyka.25.2016.25

Wyderka, B. (2018). O standaryzacji języka śląskiego. *Kwartalnik Opolski*, *2018*(1), 3–18.

Zieniukowa, J. (2009). Zmiany w statusie języka kaszubskiego od połowy XX wieku do początku XXI wieku. *Etnolingwistyka*, *21*, 259–269.

Przekraczanie granic dialektu – przypadek śląski. Analiza funkcjonalna

W artykule przedstawiono wyniki analizy funkcjonalnej tekstów śląskich, wykorzystywanych w komunikacji internetowej. Korpus materiałowy pochodzi z portali i stron internetowych związanych z terenem Górnego Śląska, Śląska Opolskiego i Śląska Cieszyńskiego (łącznie z czeską częścią). W przypadku wykorzystania kodu śląskiego jako głównego środka komunikacji realizowane są wszystkie funkcje komunikacyjne. Teksty w kodzie śląskim szczególnie często realizują funkcję metatekstową i funkcję przedstawieniową. W wypadku niektórych funkcji sięga się po stylizację językową. W funkcji środków stylistycznych w tekstach śląskich wykorzystywane są przede wszystkim środki leksykalne z innych kodów: ogólnopolskiego, czeskiego, angielskiego, niemieckiego, w tym również leksemy o wyraźnym nacechowaniu slangowym w kodach wyjściowych. Funkcje komunikacyjne tych środków stylistycznych to przede wszystkim funkcja poetycka i funkcja ekspresywna.

Słowa kluczowe: język Internetu, stylizacja, dialekty śląskie, Śląsk, analiza funkcjonalna w językoznawstwie

Crossing the Boundaries of Dialect – the Case of Silesia: A Functional Analysis

The article presents the results of a functional analysis of Silesian texts used in internet communication. The linguistic corpus consists of texts from portals and websites related to Upper Silesia, Opole Silesia and Cieszyn Silesia (including the Czech part). If the Silesian isolect is used as the main means of communication, all communication functions can be performed. Texts in the Silesian code particularly often fulfill metatextual and representational functions. For some functions, language stylization is used. As stylistic means in Silesian texts, lexical

means from other codes are primarily used, i.e. from standard Polish, Czech, English, and German; lexemes with a clear slang character are included in the output codes. The communicative functions of these stylistic means are primarily poetic and expressive.

Keywords: internet language, stylization, Silesian dialects, Silesia, functional analysis in linguistics

Notka o autorze

Zbigniew Greń (zbigniew.gren@uw.edu.pl) – prof. dr hab., profesor zwyczajny w Instytucie Slawistyki Zachodniej i Południowej Uniwersytetu Warszawskiego, przewodniczący Komitetu Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk, członek Międzynarodowego Komitetu Slawistów, członek The Japan Society for the Study of Slavic Languages and Literatures, sekretarz naukowy Czesko-Polskiego Towarzystwa Naukowego, autor monografii: *Nowy Testament cieszyński i Prorocy cieszyńscy. Analiza językowa staroczeskiego przekładu* (Wrocław i in., 1987), *Semantyka i składnia czasowników oznaczających akty mowy w języku polskim i czeskim* (Warszawa 1994), *Śląsk Cieszyński. Dziedzictwo językowe* (Warszawa, 2000), *Tradycja i współczesność w językowym i kulturowym obrazie świata na Śląsku Cieszyńskim* (Warszawa, 2004), współautor monografii: *Słownik górali polskich na Bukowinie* (Warszawa, 2008; z H. Krasowską) i *Języki zachodniosłowiańskie wobec pożyczek angielskich w ostatnim dwudziestoleciu* (Kraków, 2016; z K. Holly, B. Itoyą, M. Mętrakiem, T. Smółkową, A. Żółtak). Zainteresowania naukowe: językoznawstwo słowiańskie, bohemistyka, śląskoznawstwo, etnolingwistyka, socjolingwistyka.

Zbigniew Greń (zbigniew.gren@uw.edu.pl) – professor, PhD, full professor at the Institute of Western and Southern Slavic Studies of the University of Warsaw, chairman of the Committee of Slavic Studies of the Polish Academy of Sciences, member of the International Committee of Slavists, member of The Japan Society for the Study of Slavic Languages and Literatures, scientific secretary of the Czech-Polish Scientific Society. Author of the monographs *Nowy Testament cieszyński i Prorocy cieszyńscy. Analiza językowa staroczeskiego przekładu* (Wrocław etc., 1987), *Semantyka i składnia czasowników oznaczających akty mowy w języku polskim i czeskim* (Warsaw, 1994), *Śląsk Cieszyński.*

Dziedzictwo językowe (Warsaw, 2000), *Tradycja i współczesność w językowym i kulturowym obrazie świata na Śląsku Cieszyńskim* (Warsaw, 2004). Co-author of the books *Słownik górali polskich na Bukowinie* (Warsaw, 2008; with H. Krasowska) and *Języki zachodniosłowiańskie wobec pożyczek angielskich w ostatnim dwudziestoleciu* (Cracow, 2016; with K. Holly, B. Itoya, M. Mętrak, T. Smółkowa, A. Żółtak). Research interests: Slavic linguistics, Czech studies, Silesian studies, ethnolinguistics, sociolinguistics.

Publication History: Received: 2020-10-06; Accepted: 2021-02-18; Published: 2021-12-23